

HAL
open science

Meșteșuguri tradiționale în Delta Dunării. Raport de cercetare

Iuliana Titov, Alexandru Chiselev

► **To cite this version:**

Iuliana Titov, Alexandru Chiselev. Meșteșuguri tradiționale în Delta Dunării. Raport de cercetare. Centrul pentru Politici Durabile Ecopolis, 2015, 978-973-0-19168-4. <hal-03153965>

HAL Id: hal-03153965

<https://hal.science/hal-03153965v1>

Submitted on 26 Feb 2021

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

HAL Authorization

IULIANA TITOV

ALEXANDRU CHISELEV

MEȘTEȘUGURI TRADIȚIONALE ÎN DELTA DUNĂRII

RAPORT DE CERCETARE

Promovarea **DIVERSITĂȚII**
ÎN CULTURĂ ȘI ARTĂ
în cadrul patrimoniului cultural european

unitatea de management a proiectului

Centrul pentru Politici Durabile Ecopolis

București, Sectorul 1, Calea Griviței, nr. 206, bl. K, sc. A, ap. 1

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale "Gavrilă Simion"

Tulcea, str. Progresului, nr. 32

Autori:

Iuliana Titov
Alexandru Chiselev

ISBN 978-973- 0-19168-4

București 2015

MEȘTEȘUGURI TRADIȚIONALE DIN DELTA DUNĂRII

RAPORT DE CERCETARE

IULIANA TITOV

ALEXANDRU CHISELEV

CUPRINS

1	CUVÂNT ÎNAINTE
3	DESCRIEREA AREALULUI
3	CADRUL NATURAL
5	CONSIDERAȚII PRIVIND MEDIUL GEOGRAFIC ȘI PRACTICAREA MEȘTEȘUGURILOR
6	ISTORIC ȘI POPULAȚIE
9	MEȘTEȘUGURI TRADIȚIONALE
12	METODOLOGIA CERCETĂRII
14	PRELUCRAREA LEMNULUI
19	PRELUCRAREA METALELOR
22	PRELUCRAREA STUFULUI, A PAPUREI ȘI A RĂCHITEI
30	PRELUCRAREA LUTULUI
31	PRELUCRAREA PIETREI
34	INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ
37	PORT POPULAR
45	MĂSURI PENTRU VALORIFICAREA ȘI CONSERVAREA PATRIMONIULUI ETNOGRAFIC IDENTIFICAT
46	MEȘTERI ȘI MEȘTEȘUGURI POTENȚIALE DIN ZONA DELTEI DUNĂRII
51	BIBLIOGRAFIE

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea de față reprezintă o sinteză a campaniei de cercetare, desfășurată în cadrul *Proiectului DeltaCraft*, având ca principal obiectiv documentarea asupra tehnicilor și simbolurilor folosite în meșteșugurile tradiționale din Delta Dunării.

A priori pentru cercetarea noastră a fost delimitarea teritorială. Spațiul cercetat în acest demers științific cuprinde arealul RBDD¹ și regiunile limitrofe, care prezintă condiții naturale și peisaje etno – culturale asemănătoare cu cele deltaice.

Am optat pentru această delimitare administrativ – teritorială, deoarece Delta Dunării trebuie percepută ca un teritoriu legat organic de spațiul nord – dobrogean, grefat ramei continentale de natură orogenică, toată structura comportându-se ca un sistem complex, în care orice modificare (ecologică, economică, etno – culturală) a unei componente afectează părțile și întregul în unitatea sa.

Considerentele acestei abordări a teritoriului din perspectiva mobilului cercetării noastre (monitorizarea meșteșugurilor) se leagă de:

- Existența unui cadru legislativ și a unui statut recunoscut pe plan internațional (sit UNESCO, Natura 2000, RAMSAR etc.), cu posibilități de implementare a unui plan de management integrat și a unor strategii de dezvoltare durabilă, dar și a unor restricții de natură ecologică sau economică;
- Posibilitățile și oportunitățile de absorbție a fondurilor europene prin mecanisme instituționale, instrumente și alte programe sau proiecte (ex: POP 2007 - 2013, ITI etc.), pentru

valorificarea patrimoniului cultural local (tradiții, meșteșuguri și ocupații, arhitectură etc.);

- Capacități sporite de organizare și asociere a unor unități administrativ teritoriale (UAT) în structuri sau organizații cu statutul juridic precum FLAG-urile, grupurile de acțiune locală (GAL-uri).

În acest context teritorial protejat, cu posibilități relativ controlate de dezvoltare durabilă și de revitalizare a patrimoniului cultural, identificarea meșteșugurilor active, dar și rememorarea celor practicate în trecut, devin esențiale. Vom insista asupra evoluției unor meșteșuguri, în corelație cu resursele naturale, necesitatea practicării, transformările ecologice și respectarea legislației.

Așezările umane, conform zonării funcționale a R.B.D.D., aparțin zonelor de dezvoltare durabilă, în cadrul cărora sunt posibile diverse activități economice, preferabil cele "verzi", utilizând resursele, potențialul zonei și forța de muncă locală.

Perspectiva din care am înțeles și abordat meșteșugurile tradiționale din Delta Dunării pornește de la premisa că ne aflăm în fața unui fenomen activ, un proces cu o dinamică determinată de contexte diverse, istoric, social, politic etc., în care acționează două forțe - cea tradițională și cea inovatoare. Cea tradițională este legată de existența, de-a lungul istoriei și în istorie, a acelor structuri și forme de expresie din etape anterioare care sunt păstrate atunci când condițiile concrete o cer, la care se adaugă elemente noi - înnoiri. În timp, inovația devine tradiție, stabilindu-se astfel o dinamică a fenomenului

1 Rezervației Biosferei Delta Dunării

2 Sabina Ispas, *Introducere*, în vol. Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, *Patrimoniul Cultural imaterial din România – Repertoriul*, CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, București, 2009, p. 3

DESCRIEREA AREALULUI

CADRUL NATURAL

Pentru a simplifica abordarea noastră din punct de vedere fizico – geografic, vom zona teritoriul cercetat în două categorii geografico – culturale, având în vedere și sistemul așezărilor umane: **Delta Dunării propriu – zisă** (între cele trei brațe ale Dunării) și **regiunile continentale sau de tranziție / rama dobrogeană** (Complexul lagunar Razelm – Sinoe, Dunărea maritimă și Lunca Dunării, Dealurile Tulcei, Podișul Babadagului etc.).

Delta Dunării propriu – zisă. Din punct de vedere geologic, teritoriul Deltei Dunării (incluzând aici și Complexul lagunar Razelm-Sinoe) este situat în Depresiunea Predobrogeană, formată în orogeneza hercinică, la contactul dintre Platforma Nord-Dobrogeană (Epihercinică) și Platforma Scitică (Moldovenească, Podolică-Rusă). Din punct de vedere geostructural, aparține Depresiunii Mării Negre.

Din punct de vedere genetic, Delta Dunării este formațiunea cea mai tânără a reliefului României, formată în perioada cuaternară.

Din punct de vedere geomorfologic, Delta Dunării reprezintă un relief de acumulare dezvoltat la gura de vărsare a Dunării în Marea Neagră.³

Sub aspect morfologic, Delta Dunării este considerată o câmpie aluvială în formare, caracterizată printr-o hipsometrie redusă (ecart altitudinal de aproximativ 16 m).

Delta Dunării poate fi împărțită în două unități, diferențiate genetic și litologic: delta fluvială la vest

și delta fluvio-marină la est, delimitate de partea vestică a aliniamentului grindurilor Jibrieni – Letea – Ceamurlia – Caraorman – Crasnicol – Perișor.

SPAȚIUL RURAL ACTUAL DIN DELTA DUNĂRII.

În perioada modernă și contemporană, tabloul așezărilor umane se prezintă astfel: un lanț de așezări pe axul deltei – brațul Sulina; așezările de pe celelalte brațe; așezările de pe marile grinduri. Dezvoltarea cea mai activă se înregistrează pe axa Sulina, fapt datorat existenței Tulcei ca centru polarizator, a transportului maritim etc. Se dezvoltă de asemenea așezările de pe rama dobrogeană a deltei (Nufăru, Victoria, Bălteni, Mahmudia, Murighiol, Dunavățu de Jos). În același timp se observă restrângerea unor sate (Sfiștofca, C.A. Rosetti, Letea, Tatanir, Pardina) și dispariția altora (Uzlina, Ivancea, Ierenciuc, Duna).

Pe lângă locuirea permanentă, în deltă s-au manifestat și mai există și în prezent forme de locuire temporară sau sezonieră (individuale sau colective), legate de profilul ocupațional: târlele / câșlele (*câșlo, ceslo*) folosite de crescătorii de vite, cu posibilități de practicare a unei agriculturi de completare a hranei zilnice (ex: pe grindurile Berestuché, Pocorești, Răducu, Șchiopu, Cherhanoi, Felemonova, Iuhimova; la Dunărea Veche, Obretin); colibe sau căsuțele pescarilor (în apropierea locurilor de pescuit naturale sau realizate de pescari⁴); căsuțele, colibe, cerdacele de pe tarlalele cultivate sau grădinile de pe plauri; locuințe monocelulare semi – îngropate numite *zemleanka*, prevăzute cu sobă (pecicu), lijancă (*lejanuciku*), pat (*krovat*).

3 Gh. Romanescu, *Delta Dunării – privire geografică*, Iași, Ed. Glasul Bucovinei, 1995, p.195.

4 De obicei, fiecare pescar își săpa un *erec* (un șant sau o gărlă săpată dinspre ghiol spre grind, inundată în timpul apelor de primăvară și toamnă).

REȚEAUA DE AȘEZĂRI. SITUAȚIA ACTUALĂ. Delta Dunării este împărțită în 8 unități administrativ – teritoriale (7 comune și orașul Sulina). Localitățile Uzlina, Băltenii de Jos și Ilganii de Jos, deși aparțin

administrativ unor comune ce sunt încadrate în unitatea Dealurilor Tulcei, teritorial și până la urmă morfo - structural aparțin spațiului deltaic.

Nr.crt.	Comuna / Centru urban	Sate componente
1.	C.A. Rosetti	C.A. Rosetti, Cardon, Letea, Periprava, Sfiștofca
2.	Ceatalchioi	Ceatalchioi, Pătlăgeanca, Plauru, Sălceni
3.	Chilia Veche	Chilia Veche, Cășlița, Tatanir
4.	Crișan	Crișan, Caraorman, Mila 23
5.	Maliuc	Maliuc, Gorgova, Ilganii de Sus, Partizani, Vulturu
6.	Sfântu Gheorghe	Sfântu Gheorghe
7.	Pardina	Pardina
8.	Murighiol	Uzlina
9.	Beștepe	Băltenii de Jos
10.	Nufăru	Ilganii de Jos
11.	Sulina	Suburbia Prospect, cu aspect preponderent rural (arhitectural și ocupațional)
12.	Tulcea	Suburbia Tudor Vladimirescu, cu aspect preponderent rural (arhitectural și ocupațional)

REGIUNILE CONTINENTALE SAU DE TRANZIȚIE / RAMA DOBROGEANĂ. Prin această sintagmă înțelegem teritoriul complex, situat în proximitatea deltei, care face tranziția cu unitățile geomorfologice mai înalte și considerabil mai vechi. Privită în ansamblul său, această regiune este alcătuită din punct de vedere geografic dintr-o zonă de tranziție cu Podișul Dobrogei de Nord, spre unități mai joase, preponderent acvatic⁵ sau aluvionare precum Lunca Dunării, Câmpia Dunării și Complexul lagunar Razelm.

Podișul Dobrogei de Nord este delimitat geografic astfel: în vest și nord de Lunca Dunării, în nord-est de Delta Dunării (brațul Sfântu Gheorghe), iar în est de Complexul lacustru Razim-Sinoe. Către sud, limita

este dată de falia Peceneaga – Camena – Ceamurlia de Jos, care îl desparte de Podișul Casimcei (Dobrogei Centrale).

SPAȚIUL RURAL ACTUAL DIN REGIUNILE DE TRANZIȚIE / RAMA DOBROGEANĂ. Spațiul rural din acest areal este împărțit din punct de vedere administrativ în 24 comune și 52 sate⁶. La acestea se adaugă patru centre urbane (Tulcea, Babadag, Isaccea, Măcin), cu o importanță deosebită asupra dezvoltării și practicării meșteșugurilor din mediul sătesc (procurarea unor unelte sau materiale, prelucrarea unor materii prime⁷, învățarea unor tehnici, stagiile de ucenicie etc).

Nr.crt.	Comuna	Sate componente
1	Baia	Baia, Panduru, Caugagia, Ceamurlia de Sus, Camena
2	Beștepe	Beștepe, Băltenii de Sus, Băltenii de Jos
3	Carcaliu	Carcaliu
4	Ceamurlia de Jos	Ceamurlia de Jos, Lunca
5	Dăeni	Dăeni
6	Greci	Greci

5 Multe zone umede au fost desecate în perioada comunistă și transformate în incinte agricole. Ele au rămas însă în memoria comunităților sub formă de toponime. Prin câteva inițiative de renaturare se încearcă readucerea echilibrului ecologic și refacerea peisajului specific zonelor umede.

6 Satele Uzlina, Băltenii de Jos și Ilganii de Sus, deși aparțin administrativ unor comune din acest areal, din punct de vedere geografic sunt incluse Deltei Dunării.

7 Câteva exemple: Locuitorii din Letea veneau la Tulcea pentru a transforma țesătura din lână în postav (spuneau acestei operațiuni, în dialect haholesc, *falivat*), utilizat apoi de croitorese pentru realizarea hainelor.; Alții veneau la fabrica de cherestea a lui Avramide, situată în zona lacului Ciuperca de astăzi.; Bucșele pentru roțile de căruță erau în general cumpărate din centrele urbane, o ferărie sătească neavând capacitatea de încălzire controlată, de topire și turnare a fontei.

etc. În condițiile în care în deltă s-a generalizat încălzirea încăperilor cu ajutorul *lijăncii*, un pat din lut și cărămizi, reprezentând un adevărat sistem de circulare a fumului, chiar și realizarea acesteia implică *savoir – faire* și cunoștințe meșteșugărești.

În spațiul limitrof cercetat, resursele sunt mai diverse, adăugându-se pe lângă cele găsite în spațiul deltaic, diverse tipuri de roci, lutul sau fondurile forestiere. Peisajul etnografic, îmbracă variante locale, bazându-se fie pe agricultură și prelucrarea cerealelor, fie pe viticultură, creșterea animalelor și pescuit, sau orice combinație dintre acestea.

În acest context, apar și meșteri precum olarul, pietrarul, olănarul, dogarul, căruțașul, hâmurarul¹¹.

În situații excepționale, au existat și meșteri precum argintarul/bijutierul¹² sau iconarul. Însă aceștia constituie rarități, negăsindu-se decât în câteva comunități și uneori fără continuitate din punct de vedere istoric.

ISTORIC ȘI POPULAȚIE

Cu o poziție istorico-geografică privilegiată, cu drumuri (mai ales militare) trasate încă din perioada cuceririi romane de-a lungul fluviului și zonei litorale, coridor de trecere între două lumi diferite – Orient și Occident – Dobrogea, a fost în situația zonei de pasaj pentru majoritatea populațiilor care s-au perindat pe aici de-a lungul timpului. Având pe două laturi Dunărea și pe a treia Marea Neagră, Dobrogea putea fi folosită ca zonă strategică, fie pentru apărare, fie pentru consolidarea poziției după ce a fost luată în stăpânire. Succesiunea de multe și mari civilizații: geto-dacică, celtică, romană, bizantină, otomană și europeană, este unul din rezultatele diversității etno-culturale a zonei.

Istoria neliniștită a locului, aflat la confluența marilor conflicte între puterile hegemonice în Europa (tânărul Imperiu al Țarilor precum și Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Otoman, aflate în pragul descompunerii și apusului gloriei) a determinat izolarea populației în nuclee mici de locuire, ferite din drumul armatelor sau exodul masiv al acesteia și pendularea pe axa nord-sud/est-vest. Războaiele frecvente începând cu sec. al XVII-lea, situația Dobrogei (zonă limitativă între cel puțin două puteri aflate în conflict) au determinat

Având în vedere cele expuse, putem conchide asupra câtorva caracteristici ale meșterilor din arealul cercetat: *meșteșugul practicat în zonă are ca rezultate obiecte preponderent funcționale și mai puțin decorative* (excepție fac meșteșugurile țesutului sau cusutului și decorativismul arhitectural); *adaptabilitatea continuă a meșterului la resurse și cerințele pieței*, la configurațiile mobile ale teritoriului¹³, supus unor continue transformări ecologice (desecări, renaturări), la schimbările legislative.¹⁴

Așadar, meșterul trebuie văzut în contextul comunității căreia îi aparține și a societății din care face parte. El este un barometru al stării economice și a structurii ocupaționale a localității sale, a mentalității privind necesitatea produselor sale, de actualitate sau considerate depășite din punct de vedere moral, tehnologic sau funcțional.

aici masive mișcări de populație, adevărate exoduri de oameni în căutarea de noi așezări mai sigure și, pe cât posibil, ferite din calea marilor conflicte militare.

Dincolo de traumatismul plecării, revenirii și adaptării la noi condiții de viață, coloniștii și autohtonii au parcurs împreună o istorie comună, îngrijindu-și pământul și practicând meseriile specifice, angajați într-un dialog care a detensionat posibilele animozități interetnice.

Până la revenirea la granițele firești ale României (1877-1878), Dobrogea este locuită de turci, tătari, cerchezi, greci, italieni, ucraineni, germani catolici și protestanți, bulgari și ruși, ba chiar albanezi și egipteni, toți refugiați sau colonizați aici în diverse perioade ale istoriei. În tot acest timp elementul de sorginte românească – autohton – a existat, fiind relevat atât de izvoare, cât și de memoria locală sub numele de *dicieni*.

După 14 Noiembrie 1878, data semnării actului oficial¹⁵ prin care Dobrogea este integrată statului român, zona cunoaște o perioadă de dezvoltare și modernizare. În acest context elementul românesc crește, iar cel musulman, prin plecări succesive, se diminuează.

11 Conform informațiilor de teren, după al Doilea Război Mondial, locuitorii din Letea cumpărau hamul și harnașamentele de la Tulcea. Confecționarea hamului necesita cunoașterea îmbinării unor materiale diferite ca natură și textură: lemn, paie, piele.

12 De exemplu, la Letea a existat prin anii 1930 – 1940 un meșter care realiza cercei și inele, pe nume Fanase Schiopu.

13 Înainte de tăierea și săparea canalelor, zonele de jașe din deltă, în perioada apelor mari, erau propice pescuitului cu țarul, cotețul sau *chiții*. Acest tip de pescuit necesita cunoștințele unor meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești pentru a realiza împletituri din stuf, sub forma unor garduri din stuf împletit cu papură. În momentul în care pescuitul s-a realizat exclusiv în ape relativ adânci, aceste tipuri de scule de pescuit au fost uitate, la fel și știința de a le realiza.

14 Conform reglementărilor legale, anumite scule de pescuit sunt interzise total sau parțial (prostovolul, sandolea, lăptașul). În trecut se practica, în perioada rece a anului, aprinderea bălților, pentru curățarea și regenerarea stufului. Anul următor, rezervele stufi-cole erau mai abundente, iar calitatea stufului creștea.

15 *Proclamația Domnitorului Carol către populația Dobrogei Locuitorilor Dobrogei*, 14 noiembrie 1878 în: M. Vlădescu-Olt, *Constituția Dobrogei*, București, Tipografia Dor. P. Cucu, 1908, p. 3-6

îmbogățit, manifestându-și utilitatea. După primul război mondial sunt cunoscute în Dobrogea diverse nuclee de activitate și mici manufacturi, ateliere în care se realizează produse meșteșugărești folosindu-se mână de lucru salariată. Un rol important și o activitate bogată l-au avut atelierele mănăstirești în care se produceau covoare, broderii, stofe, veșminte preotești, ș.a. De asemenea, asociația "Doamnele române" din care făceau parte doamne din înalta societate românească a începutului de secol XX, a stimulat și sprijinit acțiunile de promovare a spiritului național, a portului popular românesc, a artei populare în general. O deosebită contribuție a avut-o Spiru Haret prin organizarea învățământului profesional și inițierea școlilor de arte și meserii. Acestea au fost nucleele viitoarelor cooperative de artă populară și meșteșuguri artistice înființate în perioada de după cel de-al doilea război mondial în cadrul dezvoltării mișcării cooperatiste. Despre aceste noi orientări Georgeta Stoica și Olga Horșia afirmă: "Incontestabile sunt o serie de valoroase realizări din punct de vedere artistic, atelierelor și școlilor de meserii. Li se datorează însă, în bună măsură, și promovarea unor orientări estetice greșite care au contribuit la popularizarea așa-zisului stil *național* sau *rustic* în producția artizanală (...) care a influențat negativ, în unele cazuri, chiar arta populară din mediu sătesc".²⁰ Sunt uitate caracteristicile artei populare, precum: simplitatea și armonia formei, echilibrul și logica ornamentației, rafinamentul cromatic, robustețea ansamblului. De aceea considerăm imperios necesar ca orice creator modern care preia elemente de artă populară să o facă după o informare corectă pentru a valorifica tezaurul tradițional al artei populare și a meșteșugurilor în producția de obiecte utile, funcționale și deopotrivă frumoase.

În general, meșteșugurile țărănești din Delta Dunării au răspuns unor cerințe comune de prelucrare a produselor agricole (morăritul), de construire a locuințelor și adăposturilor pentru animale sau pentru produse (dulgheritul), de finisare a diferitelor țesături de lână (pinăritul), de reparare și recondiționare a uneltelor de fier (fierăritul). Pe lângă aceasta; în multe zone s-au dezvoltat meșteșugurile specializate, prin care s-au valorificat materiile prime locale (stuful, papura), pentru a satisface cerințele altor sate sau zone, unde acestea lipseau sau nu se cunoșteau tehnicile prelucrării și confecționării variatelor produse din lemn, piele, piatră, metale, stuf, papură etc.

Încă din prima jumătate a secolului al XX-lea pentru unele meșteșuguri din Delta Dunării a început o perioadă de declin care, în cazul unora, a dus până la dispariție (ex. construcția morilor de vânt, olăritul) tehnica sau produsele lor au fost înlocuite de cele industriale, altele se practică în procent mic (împletituri din nuiete și papură). Numărul satelor specializate în

diferite meșteșuguri a scăzut în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Dintre meșteșugurile practicate în arealul cercetat ne-am oprit asupra următoarelor: *prelucrarea lemnului, prelucrarea metalelor, prelucrarea lutului, prelucrarea pietrei, prelucrarea nuietelor și a stufului, prelucrarea fibrelor animale și vegetale* cu cele două categorii de produse – țesături decorative, port popular.

Am întâlnit în areal și *pictori de icoane pe lemn, pictori de ouă-încondeiate, meșteri populari de măști, creatori de instrumente muzicale, împletitori de plase pescărești*.

În ceea ce privește *pictorii de icoane pe lemn*, pentru arealul Deltei Dunării se evidențiază meșterii iconari din comunitățile de ruși-lipoveni care folosesc erminii de secol XIX, fiind păstrători ai vechilor canoane. Lemnul de tei este ales cu grijă, tăiat în blaturi de dimensiuni diferite, sunt fixate pe verso, una sau două punți antitorsionare, în coadă de rândunică, semi-îngropate. După grunduirea lemnului se aplică foița, apoi sunt pictate.

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești: **Serghei Mitre** (lipovean) – Carcaliu; **Gurei Ștefan**, Gurei Timofei (lipoveni) – Slava Cercheză

Am semnalat și meșteri artizani, care decorează materiale oferite de natură prin pictare, obținând obiecte decorative diverse. Un exemplu este **Geanbai Nedin** (tătar), care pictează cu motive orientale piese de lemn sau cătrună. Alt exemplu este Dan Mihălcioiu stabilit în Murighiol, un artist plastic având ca sursă de inspirație arta populară și meșteșugurile tradiționale.

Ouăle încondeiate "se scriu" în Joia Mare pentru Paști și mai rar pentru Paștele Morților, Înălțare. Realizatoarea folosește spațiul bucătăriei, nefiind necesar un spațiu special amenajat. Se folosește un instrumentar rudimentar - chișița și ceară. Se vopsesc monocolor îndeosebi roșu.

De asemenea *măștile populare* sunt realizate pentru Ajunul Crăciunului și Anul Nou. Se detașează măștile de Moșoi și Moșoicuțe de la Luncavița și Isaccea, masca de Oleleu de la Măcin, masca de capră de la Jijila.

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești: **Gheorghită Trandafir** (român) – Luncavița; Ștefan Florea (român, 30 ani) – Isaccea.

Instrumentele muzicale realizate de meșterii identificați în cercetarea noastră sunt realizate, prin îmbinarea mai multor materiale: lemn, stuf, papură, cătrună/tărtăcuță. Sunt realizate fluieri de diferite dimensiuni, cavale, cimpoaie din cătrună.

Cuier cu motive orientale,
Geanbai Nedin (tătar), Tulcea

Ornament pentru apărare cu motive orientale
Geanbai Nedin (tătar), Tulcea

Dan Mihălciou, stabilit în
Murighiol

Suport pentru umbrele,
Dan Mihălciou

Decor sticlă din pănuși,
Dan Mihălciou

Obiect decorativ din
tărtăcuță, Dan Mihălciou

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești: **Leonov Valeriu** – Tulcea; **Ifrim Alexandru** – Somova.

Împletiturile de *plase pescărești* sunt realizate, în general, chiar de beneficiarii lor, folosind ca instrument de lucru *iglița/klecika* și având ca suport o scândurică. Pentru împletit, în trecut se folosea bumbacul răsucit în patru sau șase fire, apoi s-au utilizat pe scară largă firele sintetice de tipul nailonului. Această activitate se desfășura în general iarna, iar vara se curățau și reparau plasele deteriorate în perioada pescuitului.

Produsele realizate, unele dintre ele acum interzise prin legislație, erau: vintirul, talianul, setca, prostovolul,

năvodul sau vologul, lăptașul, plăticarnița, chipcelul, trananaua etc. Fiecare dintre aceste plase de pescuit erau personalizate în funcție de condițiile fizico – geografice ale pescuitului. De exemplu, vintirul, deși avea cinci cercuri, putea fi croit mai mic sau mai mare, prin numărul de ochiuri dintre acestea (7 sau 8), care erau mai mari pentru vintirul pus la apă mare și mai mărunte pentru pescuitul la ape mici.

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești: **Ivan Constantin, Fomici Lavrentie, Procop Fadei** (lipoveni) – Jurilovca; **Sergei Saraev** (lipovean) – Sfiștofca, comuna C.A. Rosetti; **Ivanov Gheorghe** (ucrainean) – Caraorman, comuna Crișan.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Modalitatea de cercetare aleasă a fost de la cea mai mică unitate cu identitar cultural (individul - meșter) și ajungând la grup, mulțime de grupuri și în final întregul teritoriu cercetat.

Schematic poate fi reprezentate astfel:

Meșter popular » familie » Grup (ex: mahala/stradă, sat, județ, regiune etc.) » Areal cercetat

Instrumentele de cercetare aplicate în satele nord-dobrogene unde s-au studiat meșteșugurile au fost: *chestionarul, interviul, observație participativă și neparticipativă.*

Eșantionarea meșterilor s-a realizat cantitativ și calitativ. Principalele probleme în procesul de eșantionare a subiecților s-au datorat în principal vârstei și pierderii capacităților de comunicare.

PRELUCRAREA LEMNULUI

Lemnul a constituit o materie de bază, pe care meșterii, sau uneori sătenii nespecializați au folosit-o din vremuri străvechi pentru construirea locuințelor și elementelor decorative, a adăposturilor pentru animale și a altor anexe, pentru confecționarea uneltelor, armelor, obiectelor de uz casnic și gospodăresc, mijloacelor de transport. Lemnul meșteșugit este observat în lumea satului la decorul caselor: fronton/timpan, pazie, stâlpi, prispă, împrejmuri. S-au valorificat ca materiale pentru construcții: bârne, grinzi, corni, leături și mai ales scânduri. Se disting ramuri comune (dulgheritul, tâmplăritul, lemnăritul, rotăritul, văsăritul, ș.a.) și ramuri locale (bozărit²¹, spătărit²², realizarea unor instrumente muzicale)

În ceea ce privește Dobrogea, menționăm faptul că datorită trăsăturilor generale ale zonei, nu întâlnim manifestări spectaculoase ale prelucrării artistice ci mai ales practicarea unor meșteșuguri precum: dulgheritul, tâmplăria, rotăritul, dogăritul, marangozeria (realizarea bărcilor din lemn). Aceste meșteșuguri se practicau pentru a răspunde nevoilor cotidiene sau ocazionale ale oamenilor din sat sau a celor învecinate.

Dulgheritul este un meșteșug vechi. Dulgherul este cel care transformă lemnul brut în produse semifabricate necesare realizării elementelor de construcții cum ar fi: popi, moaze, căpriori, arbaletieri, șipci, solzi, astereală etc. El realizează structurile de rezistență din lemn, elementele necesare structurii, execută îmbinări conform planurilor de execuție, assemblează structurile de rezistență și, în funcție de situațiile concrete, demontează structurile provizorii din lemn. Practicarea lui necesita nu numai unelte pentru cioplirea lemnului, ci și cunoștințe tehnice de îmbinare, înălțare a locuinței. Dulgherul este nelipsit din echipele de constructori.

Tâmplăria s-a dezvoltat ca meșteșug specializat, odată cu apariția decorativismului arhitectural, cu îmbunătățirea uneltelor de prelucrare și îndeosebi după răspândirea joagărelor și întrebuintarea tot mai largă a scândurilor, la pridvoare, frontoane și foioare sau a lemnurilor fasonate pentru căpriorială sau șarpantă. Câteva unelte folosite în dulgherie și tâmplărie: topor, bardă, rindea, gealau, ferăstrău, maiul, scoaba, ceaprazul, masa de tâmplărie, colțare, sfredelul. Strungul pentru lemn, inițial acționat cu ajutorul piciorului, a fost utilizat la realizarea unor elemente decorative circulare.

Tâmplarul își desfășoară activitatea pe o arie largă, în mediul rural, producând obiecte confecționate din lemn pentru mobilier, uz gospodăresc, piese necesare în construcții și diverse obiecte decorative.

Atelierul tâmplarului are în general deschidere la stradă, fiind construit de cele mai multe ori în curtea casei ca o construcție individuală. Este format dintr-o cameră cu dimensiuni în medie 4/7 m cu o înălțime de aprox. 2,5m. În proximitatea spațiului propriu-zis de lucru se găsește spațiul de depozitare a materialului lemnos.

Dintre piesele nelipsite dintr-un astfel de atelier amintim: tejgheaua de tâmplărie, strungul pentru prelucrarea lemnului, unelte pentru găurit, fasonat sau finisat suprafețele (burghie, sfredele, fierăstraie, rindele, gealăuri, dălți etc.)

Dintre uneltele mai noi sau rezultate prin modernizarea celor tradiționale amintim: circularul, abricul, strungul de lemn modificat (atelierul lui Teodorescu Dinu), ferăstrău electric pendular (șoricelul).

El executa piese din lemn: mobilier, obiecte de uz gospodăresc, decorative și de cult (pristornic, cruci, ș.a) precum și piese necesare în construcții: tocuri, rame, uși și ferestre, ancadramente ș.a., folosind cu preponderență unelte de lucru manuale. Obiectele confecționate de tâmplarul manual artizanal cuprind o importantă componentă decorativă rezultată din aplicarea tehnicilor tradiționale de confecționare și ornamentare. Spre deosebire de tâmplarul specializat în producerea industrială a pieselor prelucrate din lemn, tâmplarul manual artizanal realizează unicate sau produse de serie mică, care necesită o înaltă specializare, folosind ca materie primă lemnul și în foarte mică măsură produsele prefabricate din lemn.

Elementele decorative din lemn, realizate prin cioplire, tehnica traforului, debitare, fasonare, se găsesc la florăria sau pazia frontonului (ex: arborele vieții, glastra cu flori, motive astrale, motive geometrice, motive avimorfe, zoomorfe sau ihtiomorfe etc.), stâlpii prispei, canaturile ferestrelor, uși, garduri, porți, băncuțe la stradă.

De asemenea, poate apare un decorativism subtil (realizat prin ardere, pirogravare, scrijelire, cioplire, strunjire, îndepărtarea parțială a cojii la ramurile tinere²³) la unele obiecte de uz gospodăresc, casnic sau ceremonial (ex: darace, picioarele scaunelor, elemente strunjite la roata de tors, colindițe, bice, cărlige pentru fântână).

În acest areal, lemnul transformat într-un produs, este pictat rar sau în mod excepțional. Această situație apare mai ales în situația unor bunuri de prestigiu ceremonial sau de reprezentare. Exemplul clasic este lada de zestre, plimbată în trecut cu căruța spre casa mirelui, deci expusă în văzul comunității.

Dintre lăzile de zestre cele mai răspândite în Delta Dunării au fost: *Lada ornamentată cu aplicații (litografii*

21 Meșteșug specializat în obținerea catranului din lemn de pin, zadă, scoarță de arin sau de mesteacăn

22 Meșteșug specializat pe realizarea spetelor pentru războiul de țesut

23 De exemplu, la colindițe sau unele bice. Se obține un decor geometrizat, cu dezvoltare sub forma unor registre cojite și decojite orizontale sau oblice, zigzag-uri etc.

Atelier de tâmplărie, Luncavița

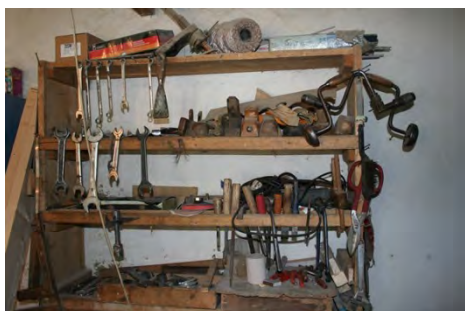
Atelier de tâmplărie, Luncavița

Atelier de tâmplărie, Peceneaga

Atelier de tâmplărie, Peceneaga

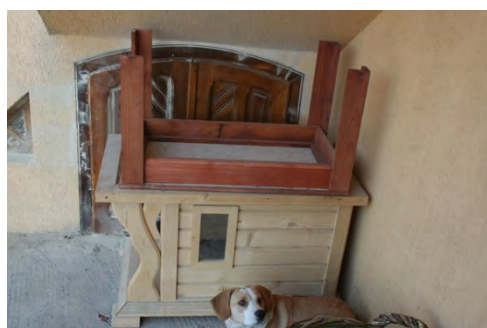
Atelier de tâmplărie, Peceneaga

Atelier de tâmplărie, Peceneaga

Atelier de tâmplărie, Măcin

Cușcă pentru câine, Măcin

Fronton traforat, Turcoaia

Detaliu la stâlpul prispei, Grindu

Casă cu decor traforat, Grindu

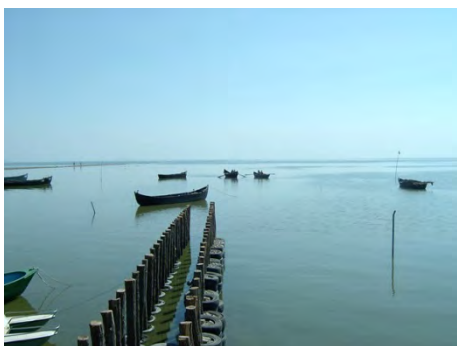
Florărie la pazia casei, Grindu

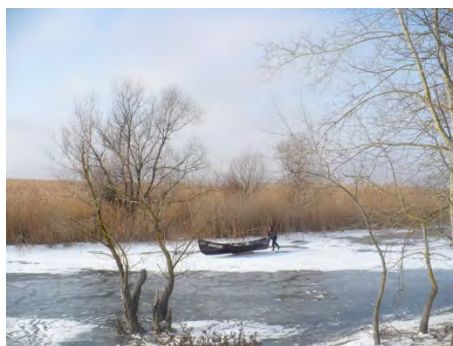
adă de zestre pictată, Letea

Colințiță, Turcoaia

Bărci, Sarichioi

Barcă și sanie, Letea

geometrice incizate) sau podoabe, deși în cele mai multe cazuri astfel de obiecte erau procurate din spațiile urbane locale sau dintr-o arie geografică mai largă³¹, erau moștenite din familie sau erau destinate înzestrării fetelor. În cadrul cercetărilor efectuate nu am întâlnit astfel de meșteri.

Se realizau: crucile de mormânt; balamale, broaște, cruci de ferestre, cuie cu floare, porți, țâțâni, gratiile ferestrelor, jucării, instrumente muzicale, obiecte de uz casnic și gospodăresc (amnare, andrele, bricege, cociorve pentru vatră, castroane, căldări, cântare, cârlige de tăiat nutreț/fân, cârlige pentru împletit obiecte de lână, găleți și butoaie, buți, chei, clește pentru jar, colțari pentru gheață, cosoare, cuie, cuiere, cuțite, fârașe, fiare de coș sau lanțuri pentru vetre de care se agățau căldări, ceaune, frigări mari, grătare, ibrice, zăvoare, lacăte și verigi/belciuge, lame de brici, lanțuri pentru agățarea vaselor de metal deasupra focului, lighene, darac de mână, fierăstrău, piepteni de scărmanat lână, cânepa, inul, piroane, pirostii, răzoare de aluat, satăre, scoabe pentru uși/ferestre, șuruburi, tigăi, război de țesut, tipsii de aramă și

alamă, vătraie), obiecte și instrumente pentru animale (tălângi, țesale, zăbale), harnașament pentru cai, boi, măgar, car, căruță, cotigă, unelte pentru agricultură (plug, coase, cosoare pentru vie, cuțite de plug, furci de fier, greble, hârlețe, oticuri, părțile metalice ale îmblăciilor, ale prășitoarelor și rarițelor, sape, săpăligi, seceri, târnăcoape), unelte pentru dulgherie (compasuri, cuțitoaie, dălți, fierăstraie, sfredele, topoare, unelte pentru pescuit (cârlige pentru undiță, furci, ostii, undițe). Aceste produse au încetat să mai fie realizate încă de la jumătatea secolului al XX-lea.

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești: **Pletea Viorel** (român) – Grindu: fierărie; **Petrică Călin Fieraru'** (român) – Zebil: fierărie; **Toma Nicolae** (român) – Zebil: fierărie; **Ion Coca** (român) – Luncavița: fierărie; **Gheorghe Radu** (român) – Greci: fierărie; **Bobes Constantin** (român) – Chilia Veche: fierărie; **Radu Ion** (român) – Iazurile, com. Valea Nucarilor: fierărie; **Jalbă Simion** (român) – Valea Nucarilor: fierărie; **Ciorcârlan Gheorghe** (român) – Măcin: învelit case cu tablă; **Cuculea Marcel** (român) – Măcin: învelit case cu tablă.

Atelier de fierărie, C.A. Rosetti

Atelier de fierărie, C.A. Rosetti

Atelier de fierărie, Greci

Atelier de fierărie, Greci

31 Circulația pieselor de aramă de prestigiu, de la confecționarea până la utilizarea lor, face dificilă cunoașterea clară a centrului din spațiul balcanic în care au fost confecționate.

Ploscă din colecția MEAP, Nr. inv. 393,
Locul achiziției: Tulcea

Bacâr din colecția MEAP, Nr. inv. 358,
Locul achiziției: Tulcea

Brăcace din colecția MEAP, Nr. inv. 1820,
Locul achiziției: Tulcea

Tingire cu capac din colecția MEAP, Nr. inv. 969,
Locul achiziției: Tulcea

Ibriș din colecția MEAP, Nr. inv. 201,
Locul achiziției: Cuza Vodă, Constanța

Tingire din colecția MEAP, Nr. inv. 970,
Locul achiziției: Tulcea

PRELUCRAREA STUFULUI, A PAPUREI ȘI A RĂCHITEI

Un rol deosebit în viața tradițională din Dobrogea l-a avut prelucrarea stufului, papurei și a răchitei. Stuful și răchita ca materii prime, tipice zonei se folosesc la construcția de case (ridicarea pereților, „pusul podului”, acoperiș), construcția anexelor, realizarea împrejmuirilor, confecționarea împletiturilor de uz casnic (coșuri de diferite dimensiuni, rogojini).

Dintre acestea, pentru împletirea obiectelor de uz casnic se mai folosește și azi, în unele centre (ex.

Mahmudia), papura. Aceasta crește spontan, fără îngrijiri special din partea noastră.

Zonele de vegetație a papurii sunt în special în Delta Dunării și pe lângă unele lacuri unde se creează posibilitatea inundării terenului cu ape ce răspândesc fitocenozele care favorizează vegetația de papură. Papura are partea aeriană bine dezvoltată, compusă din tulpină, teci, frunze și inflorescențe; este rezistentă la vânt și inundații.

2. Înelitul *nemțește* este o tehnică mai elaborată care constă în așezarea a două straturi de stuf pe șarpantă: un strat de stuf lung ca *astereală* (stuf de *astar*), peste care se aplică un al doilea strat, cu stuf de mărime mijlocie (*colorică*), *stuf de bătaie*. Acesta se uniformizează prin lovire de la bază în sus cu o unealtă specială numită *pieptene* (*batcă*, *bătaci*) pentru că seamănă cu țesala, realizându-se un strat de 25 – 30 cm grosime prin adăugarea continuă de mănunchiuri în 4 – 5 rânduri succesive pe lungimea unei ape și se obține o suprafață cu aspectul solzilor de pește.

Un astfel de acoperiș poate fi realizat într-o apă (aplecătoare), în două ape pe lungime și cu frontoane laterale, în trei ape sau patru ape, cu crestele estompate (muchii rotunjite), încât la bază poate lua forma unui cerc sau a unei elipse. Întregul acoperiș are aspectul unei împletituri care se încheie sus la capetele crestei cu două mănunchiuri legate, *păpușile* care sporesc aspectul estetic.

Creasta, ca și la învelitul tip *rusește*, se leagă cu mănunchiuri de stuf. Peste o *inimă* realizată din stuf lung legat în mănunchi ca o funie groasă și uniformizată prin adăugare de material sau din lețuri de lemn, fixată pe îmbinarea de sus a căpriorilor se împletesc mănunchiurile de stuf înmuiate în apă (pentru a fi mai flexibile) și înnodate, cu capetele răsrânte pe cele două pante și retezate la aceeași lungime, uniform. Creasta astfel obținută se fixează de șarpanta din lemn cu un rând sau două de lețuri sau mănunchiuri de stuf rezistent și lung, cusute cu sârmă de o parte și de alta a crestei pentru a nu fi luat de vânt.

Un astfel de acoperiș poate rezista aproximativ 20 de ani, în funcție de zonă, de calitatea execuției, de grosimea stratului și de îngrijire. Crengile pomilor sau arborilor din apropiere trebuie înlăturate pentru a nu se distruge acoperișul când sunt bătute de vânt, pentru

a nu favoriza depunerea de precipitații și menținerea umidității. La interval de câțiva ani trebuie curățat acoperișul de impurități, frunze, praf și mușchi, prin pieptănare. La nevoie se poate înnoi creasta sau se poate adăuga un strat nou peste cel vechi, după ce a fost curățat dacă stratul s-a subțiat datorită trecerii timpului sau a operațiunilor de întreținere.

Acoperișul de stuf, ca și zidul de pământ, s-a dovedit a fi un bun izolator împotriva umidității, a frigului sau a arșiței, în funcție de grosime și de calitatea execuției.

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești: **Chivu Cristache Ion** (român) – Grindu: învelitori în solz de pește; **Chivu Marcel** (român) – Luncavița: învelitori din stuf și papură; **Coleaglu Haralambie** – Plopu, com. Murighiol: învelitori bătute nemțește; **Tănase Dobrin** – Vișina, com. Jurilovca: învelitori bătute nemțește; **Cacencu Doru** (ucrainean) – Caraorman, com. Crișan: învelitori bătute nemțește; **Giuvanovici Ion** (ucrainean) – Plauru, com. Ceatalchioi: învelitori bătute nemțește; **Crimski Costică**, **Crimski Petre** (ucraineni) – Letea, com. C.A. Rosetti: învelitori bătute nemțește; **Gheorghe Mitrenca** – Valea Nucarilor: împletituri din stuf; **Bunghetu Varvara** (român) – Grindu: împletituri din papură; **Păun Aurel** (român) – Luncavița: împletituri din papură; **Arion Florica** (român) – Luncavița: împletituri din papură; Șuerică **Ioana** (român) – Luncavița: împletituri din papură; **Brăileanu Veta** (român) – Luncavița: împletituri din papură; **Dobre Maria** (român) – Luncavița: împletituri din papură; **Grecu Maria** (român) – Luncavița: împletituri din papură; **Andronic Eugenia** – Chilia Veche: împletituri din papură; **Gherghe Olimpia** – Văcăreni: împletituri din papură; **Burada Lica** – Văcăreni: împletituri din papură; **Mariana Pohilcă** (ucraineană) – Mahmudia: împletituri din papură; Țugui Georgeta – Isaccea: împletituri din paie; **Roșca Iancu** (român) – C.A. Rosetti: împletituri din nuiele; **Dogaru Oprea** – Isaccea: împletituri din nuiele.

Cabălă pentru tăiatul stufului. Letea

Tarpan pentru tăiatul stufului și papurii

Gard din papură împletită, Letea

Gard din nuiete împletite, Enisala

Anexă (staul), C.A. Rosetti

Anexă (staul), C.A. Rosetti

Stână, Grindu

Anexă, Luncavița

Casă învelită cu stuf, Letea

Gospodăria țărănească conservată in situ, Enisala

Confecționarea pălărilor, Luncavița

Arion Florica, Luncavița

Rogojini, Luncavița

Produce realizate. Chilia Veche

Confecționarea unui coșuleț din papură,
Burada Lica, Văcăreni

Confecționarea unui coșuleț din papură,
Burada Lica, Văcăreni

Confecționarea unui coșuleț din papură,
Burada Lica, Văcăreni

Confecționarea unui coșuleț din papură,
Burada Lica, Văcăreni

PRELUCRAREA LUTULUI

Este unul dintre meșteșugurile ce s-a practicat în vederea construcțiilor de case (ridicarea pereților casei și a unor anexe) reducându-se la prelucrarea pământului sub formă de ceamur sau chirpici.

Meșteșugul prelucrării lutului a permis dezvoltarea unui alt meșteșug, cel al olăritului. În zonă olăritul a fost practicat, până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în localitățile Alba, Dorobanțu, Luncavița. Memoria colectivității și câteva vase ce își găsesc încă utilitatea prin casele localnicilor, amintesc de măiestria lui nea **Costică Olaru**, moș **Dumanovschi** din Luncavița sau **Ion Dincă** din Alba.

Izvoarele bibliografice și arhivistice păstrează informații despre practicarea meșteșugului, etapele parcurse de lopata de pământ până când ajungea o farfurie, un castron, ulcior sau cană.

Materia primă, pământul, se procura din zonele/dealurile apropiate. Calitatea vaselor era strâns legată de calitatea pământului, de modalitatea în care era ales, scos, amestecat, mărunțit, udat, strecurat, amestecat, frământat, călcat. După ce era adus, cu căruțele, în bătătură, era stropit cu apă, tocat cu sapele sau călcat. Se lăsa o vreme la dospit, pentru ca mai apoi să poată fi tăiat în bucăți și bătut cu maiul pentru a scoate aerul din el, călcat și frământat. Pentru o curățire mai bună se tăia în felii subțiri cu cuțitoaia sau cu o coasă veche. Toate aceste operații de pregătire a lutului necesitau un efort fizic susținut și timp, însă modul în care erau realizate influența în mod direct calitatea vaselor.

Uneltele utilizate de olarii dobrogeni erau simple și puține: cuțitoaia, maiul, roata olarului, râșnița pentru malț, cornul sau pensula. Roata olarului era principalul instrument și este compusă din două discuri de lemn, prinse de o tijă metalică numită fus. Mișcarea de rotație este imprimată roții de jos cu picioarele mișcând discul mai mic pe care se așază lutul. Cu mâinile înmuiate în apă amestecată cu puțin lut, se începe modelarea. Apasă lutul, cu cele două degete mari din centru către margini formându-se mai întâi un turnuleț, iar apoi, prin îmbingerea ușoară a lutului spre exterior se obține forma dorită. La sfârșit obiectul este desprins de pe roată cu o bucată de funie sau sârmă, urmează, zvântarea. Decorarea se realiza cu cornul sau cu pensula, în culori deschise (alb, galben), cu motive geometrice. Cornul era o unealtă simplă, realizată dintr-un corn adevărat de vită, cu un cotor de pană de pasăre de curte sau fier, înfipt la extremitatea subțire a acestuia, prin care se scurgea încet culoarea. După ornare vasele se uscau și se coceau/ardeau pentru ca mai apoi să fie smălțuite. Smalțul se prepara din bucăți de plumb, oxidat prin încălzire, care după ardere devenea transparent și lucios. Pentru măcinarea oxidului de plumb se folosea râșnița pentru smalț. Praful obținut era amestecat cu apă și patoșa extrasă din cenuță și nisip bogat în cuarț, sfărâmat mărunt.³³

În prezent, se manifestă un interes local pentru reluarea tradiției în comuna Luncavița apelând la un meșter popular din Galați care urmează să formeze o nouă generație de olari luncăvițeni la finele lui 2016.

Roata olarului, din colecția MEAP

Corn pentru decorarea vaselor, din colecția MEAP

Pristornice din lut, din colecția MEAP

Vase din lut, Luncavița

PRELUCRAREA PIETREI

Meșteșugul prelucrării pietrei cunoaște o perioadă de dezvoltare, la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, favorizată de puternicul avânt al economiei, construcția de noi clădiri edilitare, poduri, drumuri ș.a. Piatra luctară și fasonată era folosită din plin, așa că exploatarea din centrele specializate, aflate acolo unde materia primă se găsea în cantități mari, se intensifică. Venirea italienilor în Dobrogea a dat acestui meșteșug o nouă valență estetică pe care românii din localitățile unde s-au stabilit – Cataloi, Turcoaia, Greci – au apreciat-o. Lucrând în echipe mixte la carierele din Munții Măcin au învățat unii de la alții, iar cei mai iscusiți și-au pus numele pe multe monumente prezente și azi în județul Tulcea: Monumentul Eroilor din Greci, podul de la Cerna, monumente funerare din Turcoaia, Greci, Cataloi, ș.a.

La extragerea pietrei din cariere se foloseau unelte de perforat (ținta), unelte de spart și despicat (șpițuri, icuri, pană, daltă) și unelte de lovit (ciocane, baroase).

Ca tehnici de lucru pentru extragerea pietrei sunt cunoscute spargerea, tăierea și explozia. Spargerea se realiza astfel: din 10 în 10 cm, de-a lungul unui șanț, se făceau găuri în care se băteau icuri cu barosul. Procedul este folosit când e nevoie de o bucată mare de piatră, fără fisuri, bună pentru a fi transformată într-o sculptură. Atelierele erau în imediata apropiere pentru ca blocul de piatră să fie transportat cât mai puțin.

Tăierea pietrei se făcea în carieră sau la atelier cu un fierăstrău sau la gater.

Pentru cel de-al treilea procedeu se folosea sfredelul pentru a găuri stânca și a putea fixa explozivul

La Turcoaia, extragerea riolitului din exploatări de tip carieră (Dealul lui Manole, Iglicioara, Iglicioara II) continuă și azi, fiind folosit pentru pavele, borduri, calupuri. Diversele varietăți de granit extrase din carierele de la Iacobdeal, Fântâna lui Manole, Valea cu Plopi sunt utilizate pentru pavaje, ca piatră spartă, ca blocuri pentru fundații și lucrări inginerești, pentru întreținerea drumurilor.

Pe teritoriul comunei Greci au fost deschise mai multe cariere încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Cariera Morsu, proprietatea locuitorilor unde se lucrează din 1894 și se extrage piatră pentru pavaje și construcții; Cariera Carabal, proprietatea locuitorilor unde se lucrează din 1894 și se extrage piatră de granit, piatră brută și pietriș; Cariera Peceneaga de unde se exploatează piatră brută din 1894.

Produsele pietrarilor au fost și sunt adaptate cerințelor. În trecut se realizau ghizduri de fântână, pietre de moară și râșniță, jgheaburi, țesturi, polobocuri, tocile pentru ascuțit, ș.a. Astăzi se mai fac stâlpi de poartă, coloane, trepte, ornamente, monumente funerare.

Au fost identificați următorii meșteri sau persoane cu abilități meșteșugărești:

- Greceanu Ion (român) – Turcoaia
- Cortel Iulian (român) – Greci
- Cortel Constantin (român) – Greci
- Moise Constantin (român) – Greci
- Costică Leopea (român) – Greci

Imagine din arhiva Meragiu Otilia

Imagine din arhiva Meragiu Otilia

Imagine din arhiva Meragiu Otilia

Monumentul Eroilor din Greci, realizat de meșterii Volpe Barbapito și Bela Salvador

Stâlpi la poartă, Greci

Stâlpi la poarta bisericii Sfântul Haralambie, Greci

Fântână realizată de meșterul Giovanni Del Puppo, Greci

Monumentul Eroilor căzuți în Al Doilea Război Mondial, Turcoaia

Podul din Cerna, constructor Giovanni Plos

Masă și scaune din piatră, Greci

INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ

Meșteșug al femeilor, practicarea prelucrării fibrelor animale – lână – cu toate fazele (spălat, dărâcit, tras la vârtelniță, tors, țesut), a fibrei vegetale – bumbacul și a borangicului (mătase) s-a realizat în toate localitățile până la jumătatea secolului al XX-lea, apoi din ce în ce mai restrâns. Astăzi întâlnim din ce în ce mai rar femei cunoscătoare a meșteșugului cu toată complexitatea de tehnici și motive.

S-a țesut la războiul de țesut orizontal, format dintr-o structură care susține sulul pentru urzeală și pe cel pe care se înfășoară țesătura în curs de execuție. La aceasta se adaugă un sistem simplu de fixare a spatei și a unor scripeți de care sunt legate pedalele – "tălpicii", în funcție de model, se deschide „rostul”, adică se despart firele de urzeală pentru introducerea bătăturii. În procesul țeserii sunt folosite ambele mâini pentru introducerea bătelii, și picioarele pentru a călca pedalele la schimbarea *rostului*, adică mișcarea grupelor de urzeală în sus și în jos în scopul introducerii firelor de băteală.

Materialele din care au fost confecționate sunt: *de origine vegetală* (bumbacul); *de origine animală* (lână, borangicul). Până spre mijlocul secolului al XIX-lea, aceste fire erau produse în gospodărie pentru ca apoi, odată cu dezvoltarea industriei textile, să se treacă la utilizarea bumbacului prelucrat de mașini. La aceste materii prime de bază s-au adăugat pentru realizarea motifelor decorative: bumbac, mătase, arnici, fir metalic. Către sfârșitul secolului al XIX-lea în ornamentica țesăturilor a pătruns și firul de lână, produs industrial care a permis lărgirea gamei cromatice a țesăturilor. Ornamentarea se făcea cu fire vopsite vegetale, pentru ca la începutul secolului al XX-lea să se treacă la utilizarea coloranților chimici și a firelor vopsite industrial. Firele metalice au pătruns în gospodăria țărănească prin intermediul atelierelor domeniiale sau mănăstirești și, mai târziu, pe calea negoțului.

Țesăturile din lână specifice artei populare românești se caracterizează, din punct de vedere al tehnicii de lucru, printr-o structură simplă, realizată în două sau patru ițe. În scopul realizării unor țesături mai complicate, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, numărul ițelor a crescut, ajungând la 24.

Bumbacul era procurat din comerț. El se cumpăra în topuri și se prezenta sub forma mai multor calități a căror denumire a fost ușor reținută dat fiind folosirea îndelungată (*felemen*, *castarlău*, *sacâz-pomâc*, *arnici*). Bumbacul dacă nu se cumpăra în culoarea dorită se vopsea cu: *calaican* (sulfat feros), *scumpie* și *piatră acră*, pentru a se obține nuanțe de galben și chiar negru. Se făcea o leșie tare. Se muia felemenul în leșie amestecându-l bine. Se pisa calaicul amestecându-l cu apă caldă omogenizându-l bine, apoi se puneau în amestecul cu felemenul și se lăsa câteva ore. Se repeta operația până se obținea nuanța de galben dorită. În locul leșiei se mai folosea zeama de var pentru a se vopsi mai repede, dar acest procedeu slăbea mult rezistența firelor. Pentru obținerea culorii galbene din scumpie se foloseau

ramuri groase care se trăgeau la rindea obținându-se așchii. Acestea erau fierte. Peste fiertură se puneau piatră acră (alaun de potasiu – substanță incoloră, cristalină, solubilă în apă caldă, foarte astringentă) într-o cantitate *cât luai cu mâna*. Felemenul se lăsa în zeamă până se obținea nuanța dorită. Culoarea neagră se realiza folosindu-se rămurele de scumpie tânără (culeasă primăvara), cu frunze cu tot. În zeama rezultată, prin fierbere, se adăuga piatră acră și calaicul. Pentru fixarea colorantului în gospodăria tradițională erau folosite ca întăritori (fixativi): zeama de varză, usucul de oaie, oțetul cu sare, borșul.

Mătasea sau borangicul, ca și lână, era produsă în gospodărie, obținerea ei revenind prin excelență femeii. Creșterea viermilor de mătase a cunoscut o preocupare deosebită până în 1955-1960, aceasta reflectându-se în abundența țesăturilor cu/și din borangic (ștergare, perdele, cearceafuri, fețe de masă, batiste, etc.). Condițiile deosebite de creștere a acestora, au determinat renunțarea treptată la această categorie de fibră.

Tehnici de lucru frecvent utilizate erau: țesutul în două ițe, alesul peste fire, năvăditul, alesul în șabac, alesul cu tăieturi *karamani*.

Tehnica țesutului în două ițe, cu urzeala și băteala ascunsă, se numește *chilim*. Majoritatea lăicelor și a scoarțelor sunt țesute în această tehnică, ceea ce le conferă o structură simplă, caracterizată prin trecerea firului de bătătură peste și pe sub firul de urzeală, alternativ, la fiecare rând.

Câmpul și extremitățile ștergarului erau țesute în două ițe, cu urzeală și bătaie din bumbac subțire și borangic.

Tehnica țesutului, aceeași în toată zona, prezintă întreaga evoluție a meșteșugului, începând de la țesătura simplă până la cele mai complicate forme de ornamentare.

Sistemele de țesut condiționate de numărul ițelor sunt foarte variate și în funcție de acestea rezultă aspectul texturii țesăturii. Cel mai vechi sistem de țesut este țesutul în două ițe, țesătura rezultată constituind elementul de bază pentru majoritatea categoriilor de piese textile și fondul pentru cusătura pe fire și a alesăturii cu mâna în război. Până în jurul anilor 1950 s-au folosit și sistemele de țesut în trei ițe, cu diferite rosturi și sistemul de țesut în patru ițe, acestea asigurând materialului mai mare rezistență, calitate ce a determinat utilizarea acestor tehnici pentru realizarea pieselor de port (*abalele*, *veste*, *rochii*, *brâie*, *betel*).

Cele mai vechi țesături depistate sunt cu elemente decorative executate în tehnica alesăturii.

Alesul (*peste fire*, *ales cu fire întrepătrunse*, în șabac, în *karamani*, *năvăditul*) este tehnica în care se ornamentează scorțele sau extremitățile ștergarului cu diverse motive în timpul țesutului (*motive geometrice*, *vegetale*, *avimorfe*, *zoomorfe*, *antropomorfe*, *compoziții*).

lăicerul cu romburi compoziția se înfăptuiește prin repetarea uniformă a zig-zag-urilor din compunerea cărora rezultă formele romboidale. Din această compoziție se naște cunoscutul motiv al rombului crenelat, răspândit în toată țara. La unele scoarțe rombul constituie un motiv de sine stătător, repetat de două, trei ori pe un fond monocrom încadrat în chenar. Din informațiile de teren culese în sate cu populație predominant românească precum Agighiol, Iazurile, Valea Nucarilor, aflăm că atunci când femeia hotăra să pună lăicerul sau lăghicerul pe perete uneori îi schimba denumirea în *păretar*. *Păretarul* era dispus deasupra patului și acoperea o parte a peretelui. *Pologul*, format din trei foi, acoperea întreg peretele unde se afla patul.

Lăicerul cu câmp central delimitat printr-un chenar continuu are pe câmpul central două, trei motive geometrice de dimensiuni mari între care sunt intercalate, pentru crearea unui echilibru compozițional, romburi de mici dimensiuni sau alte motive. Întreaga compoziție este încadrată de un chenar decorat în același stil.

Compoziția ornamentală era realizată în funcție de priceperea țesătoarei, prin consultarea creatoarelor mai vârsnice, după diferite obiecte din realitatea înconjurătoare și mai rar după un desen „scris”.

Cel mai simplu și mai vechi sistem de ornamentare este învrăstarea. Valoarea artistică este dată, în primul rând, de respectarea celor trei principii de bază ale artei decorative: *simetria, alternanța și repetiția*. Principiul simetriei și al repetiției este reprezentat plastic în compozițiile decorative cu registre egale ca dimensiuni. Principiul alternanței este reprezentat plastic în compozițiile decorative cu registre diferite ca dimensiuni (registru lat central și registre mai înguste care îl delimitează pe acesta).

Decorul ștergarelor, cearșafurilor, fețelor de masă sau a pernelor este completat la capete cu dantele, ciucuri sau franjuri. Dantelele sunt fie lucrate cu iglița și croșeta, fie procurate din comerț.

Ciucurii, într-una sau mai multe culori, sunt realizați, în genere, din fire de urzeală scoase și legate. Uneori aceștia sunt procurați din comerț și atașați piesei.

În ceea ce privește ornamentica dantelelor, se întâlnesc frecvent compoziții cu motive geometrice, vegetal-florale, zoomorfe (*cerbul; cățelul, calul*), avimorfe (*cocoșul*).

Motivele geometrice sunt realizate prin îmbinarea de forme elementare, linii drepte, generate de tehnica țesutului. Motivele geometrice propriuzise sunt: *linia dreaptă, frântă, curbă, triunghiul, pătratul, dreptunghiul, rombul, zig-zag-ul, meandrul, cercul, rozeta*. Geometria liniilor, conturul motivelor, asociațiile cromatice, toate colaborează în realizarea acestor *forme expresive* care sunt ștergarele.

Motivele vegetale (fitomorfe și florale). O foarte mare dezvoltare, mai ales în ultimul timp, o înregistrează ornamentul floral. Cel mai des apare floarea cu patru petale, dar sub foarte multe și diverse interpretări plastice. În cadrul decorului, pe suprafețele ornamentate, floarea, fie că alternează cu motive

geometrice, fie că aceste suprafețe sunt delimitate prin elemente geometrice. Motivul vegetal predominant în compoziția țesăturilor este *pomul vieții* care apare în diferite reprezentări: sub forma unui arbore care se înalță direct din pământ, ca o floare într-o glastră, ca un copac în coroana căreia stau păsări sau sub care sunt așezate două păsări aflate.

Reflex al mitului arborelui miraculos, purtător de fructe ale vieții fără moarte și având la rădăcini izvorul cu apa vieții, motivul pomul vieții cunoaște o mare arie de răspândire.

Frecvent apar pe ștergarele românești: *coronița, trandafirul, bobocul de trandafir, floarea pologului, lăleaua, buchetul de flori, vița de vie, ramura, dumata, merișoarele*, asociate și mai rar izolate.

Evident că multe din aceste flori sunt în viața cotidiană simboluri ale purității, nobleței, norocului și ca atare devin simboluri și în decorativismul țesăturilor respective, ele variind ca sens și semnificație în raport cu sentimentele și ideile fiecărei comunități, cu epoca în care au fost create.

Motivul figural antropomorf s-a dezvoltat mai mult în sudul țării. În arealul studiat sunt prezente în ornamentica ștergarelor din Nufăru, Ilgani de Jos, Malcoci, Victoria, Beștepe, Mahmudia, Plopu, Sarinasuf, Uzlina, Sabangia, Enisala, Zebil, Visterna, Vișina, Ceamurlia de Jos, Lunca, Agighiol, Iazurile, Valea Nucarilor. Ornamentele antropomorfe prezintă un interes deosebit, atât prin prisma expresiei plastice cât și a legăturilor cu viața omului și istoria sa. Pe ștergarele din Dobrogea apar deseori imagini de călăreți între păsări și flori și de cele mai multe ori călăreții sunt roșiori și călărași din epoca războiului de la 1877.

Motive animaliere (zoomorfe și avimorfe) sunt prezente pe ștergarele din toate localitățile cu români din arealul avut în vedere. Frecvent întâlnite în compozițiile ornamentale ale ștergarelor din Dobrogea, motivele animaliere relevă surse de inspirație diferite: realitatea înconjurătoare dar și calea livrescă. De aceea întâlnim motive autohtone (*calul, păsări de baltă, lebede*, etc.) și exotice (*maimuța, leul* etc.).

Motive heraldice. Dintre motivele heraldice, pe ștergarele dobrogene întâlnim *vulturul bicefal*. Acesta apare ca motiv decorativ central, stilizat. Vulturul bicefal este simbol al puterii supreme. Duplicarea capului exprimă autoritatea mai mult decât regală, suveranitate cu adevărat imperială, rege al regilor.

Motive mitice. Prezente în literatura populară ca personaje, în genere, malefice, balaurul, scorpia, gheonoaia se regăsesc în arta decorativă ca reprezentări plastice de o originalitate compozițională deosebită. Pe ștergarele din colecția Muzeului de Etnografie din Tulcea întâlnim ca motiv pe un ștergar achiziționat din Enisala: *balaurul*. În simbolismul arhaic, balaurul reprezintă o făptură mitică monstruoasă, o ipostază a terifiantului, a forței criptice, a tenebrelor care tulbură echilibrul firesc a evoluției lumii.

O altă categorie de produse o constituie *plăpumile (iorganele)* și *saltelele*. Ca materiale se foloseau:

lâna pentru umplutură, doar spălată și scărmanată, nedărăcită; mătase (dublu lat – 250 cm sau simplu lat – 90 – 95 cm), ață, material din bumbac pentru saltele. La început se coseau cele două bucăți dreptunghiulare pe trei laturi, fața plăpumii fiind la început pe interior. Urma rularea de la baza cusută spre zona necusută și se desena modelul cu cretă

sau săpun. Modelele erau în general florale sau geometrice, cu o cusătură simplă pe margine și cu două ace pentru realizarea modelului de pe întreaga suprafață a plăpumii. Fiecare plăpumăreasă avea modelele sale, existând credința că acestea nu trebuie arătate altor femei.

PORTUL POPULAR

Între aspectele semnificative ale ființei umane se detașează și îmbrăcămintea, prin formele sale originale, prin interferența dintre util și estetic, cotidian și sărbătoresc.

În istoria vestimentației, evoluția formelor trebuie studiată în legătură cu istoria moravurilor și a mentalităților, precum și cu aspectele economice ale vieții în contextul cărora se definește ca semn social, diferențiind vârstele, clasele, funcțiile, exercitarea unor profesii sau a unor activități speciale: „Hainele, oricât de demne de dispreț le-am crede noi, sunt atât de nespuse de importante. Hainele, de la Mantia Regală în jos, sunt emblematice nu numai de nevoie, ci și datorită unei multiple și subtile Victorie asupra Nevoii. (...) Se spune pe drept cuvânt că oamenii sunt înveșmântați în Autoritate, Frumusețe, Blesteme și altele asemenea.”³⁵

Nu întâmplător, istoricii culturii, etnologii și antropologii abordează *vestimentația* ca și fapt cultural din perspectiva funcțiilor pe care aceasta le are și care s-au manifestat (unele dintre ele) predominant în civilizația tradițională. Funcțiile vestimentației sunt: funcția *utilitară* (de acoperire a trupului), *socială* (în care includem și pe cea de *semn etnic*), *ceremonială/ritualică*, *estetică* (cuprinde și rolul vestimentației în transmiterea unor mesaje culturale și sociale și să discutăm despre „un limbaj al hainelor”).

Cercetările privind costumele tradiționale ale etniilor din areal, evidențiază trei moduri de realizare:

- *costumele tradiționale ale românilor, aromânilor, bulgarilor, grecilor* care demonstrează dezvoltarea unei industrii casnice deosebite, modalități tehnice de prelucrare, țesere, ornamentare complexe.
- *costum tradițional al rușilor-lipoveni, germanilor, italienilor* realizat din materiale industriale, dovadă a unei civilizații care a evoluat mult mai repede în locurile de origine ale grupurilor etnice decât în zona în care acestea s-au stabilit.
- un costum tradițional al turcilor și tătarilor în structura căruia se îmbină arta „lucrului de mână”, a broderiei, cu materiale industriale de la cele mai simple la cele somptuoase, amintind de fastul și rafinamentul artei orientale).

Costumul tradițional românesc se înscrie prin structura sa în tipologia costumului popular al Dunării de Jos.

Costumul femeiesc se compune din următoarele piese: pe cap se poartă *tulpanul* (în perioada mai veche fesul roșu) care susține părul peste care se pune marama de borangic. La începutul secolului XX fesul a fost înlocuit cu tulpan de pânză iar marama cu năfrâmi dreptunghiulare purtând diverse denumiri. *Cămașa lungă* se îmbracă direct pe cap iar peste poalele cămășii se leagă două *pestelci* alese, dreptunghiulare, una în față și alta în spate, fixate de talie cu baierile. În unele cazuri își mai încingeau mijlocul cu *bete*, peste *pestelci*. Încălțăminte femeilor în ținuta de sărbătoare sunt *imineii* purtați cu ciorapi împlețiți din lână sau bumbac. La lucru purtau și opinci legate cu *vânări* peste *obielle*. Menționăm marea frecvență a *fusteii* țesută din lână în patru ițe, purtată peste poalele albe. *Pestelca* se purta la costumul cu fustă numai în față.

Costumul bărbătesc se compune din: pălărie de păslă sau pai vara și căciulă din blană iarna; cămașă, pantaloni, brâu, bete sau curea și ilic; încălțăminte bărbaților erau *condurii* la costumul de sărbătoare și *opincile* la muncă; în timp răcoros se purta haina de aba sau pieptare și cojoace din blană de oaie.

Portul tradițional al aromânilor face parte din marea și diversificata categorie a costumului balcanic puternic influențat de ocupația lor străveche de păstori. Astfel constatăm asemănări cu portul aromânilor din Albania, Bulgaria, Macedonia, Grecia, Serbia.

Atât varianta masculină cât și cea feminină se compune din piese numeroase și diverse. Formele tind spre rigoarea geometrică, iar cromatica sobră contribuie la efectul estetic de ansamblu. Predomină compoziția cromatică pe negru, bleumarin, grena.

Ca piese componente în portul bărbaților amintim: *cămigeală* (flanelă din lână), *gimădane*, *scurtați*, *ilek'e*, *cundușea* (veste de diferite tipuri), *pârpozi* (ciorapi).

La femei se evidențiază: *căcūla*, *čupare* sau *guglă* (căciula) cu *tas'lu de asime* (disc metalic cu monede), *lăcura*, *fustanea*, *cândușe*, poala di lână (șorț din lână), *chiptaru*, *pârpoț* (ciorapi).

Tehnicile de realizare erau cele specifice industriei casnice textile: pregătirea firelor (scărmănat, dărăcit, tors), țesut sau împletit. Se realizau mai multe tipuri de țesături: pânză, șiac - un postav utilizat pentru hainele groase.

Astăzi, costumele populare îl regăsim doar la nivelul reprezentărilor scenice, al spectacolelor folclorice sau inițiativelor liderilor culturali.

Costumul tradițional turcesc, este dificil de reconstituit, în ansamblu, datorită dispariției sale destul de devreme, iar numărul etnicilor musulmani a scăzut considerabil în mediul rural. În cercetarea de față ne-a fost imposibil să-l reconstituim în totalitate. Încadrându-se în ceea ce este denumit de obicei costum „oriental”, costumele turcesc purtat în Dobrogea a păstrat doar câteva elemente ce amintesc de vechiul ansamblu de piese. fesul roșu sau alb purtat de femei a dispărut în primele decenii ale secolului al XX-lea. Cămașa se purta cu *anteriu* (ilic cu mâneci). Era împodobit cu broderii de fir de aur sau argint, formând motive geometrice orientale. Partea inferioară a trupului era îmbrăcată cu șalvari lucrați din aceleași materiale (catifea, mătase, stofă subțire) croite foarte larg. Ca elemente accesorii amintim podoabele, în primul rând salbele cu mahmudele, brățările și cordoanele de argint „caucas cușac”³⁶. *Cemberul*, legătură de cap, de formă pătrată, care are pe margine o dantelă realizată cu acul, „oya”, în diferite reprezentări fitomorfe.

În costumele bărbătesc turcesc, principala modalitate de acoperire a capului era fesul roșu de stofă cu un ciucure lung negru. Cămașa din pânză de cânepă, în sau bumbac era lungă, ajungând deseori până la genunchi; avea guler mic și mâneci largi. Peste cămașă se puneau ilicul, *anter*, lucrat tot din stofe subțiri, fine, de culoare albastră închis sau neagră, cu găitane negre, formând un decor bogat. Șalvarii din aceeași stofă, aveau un tur foarte larg și se îngustau spre genunchi. Mijlocul era încins cu brâu lat de lână albă, verde sau roșie în carouri mari.³⁷

Costumul tradițional al tătarilor, mai ales cel femeiesc, prezintă unele deosebiri, în funcție de grupa tătărăască de care este purtat; astfel tătărăoacele din *grupul crimeean* poartă costumele cu pašali (rochie) în timp ce cele din *grupul nogai* poartă costumele cu ieteclâc (fustă) și uneori cu șalvari. Dependente și ei, ca și turcii, de mărfurile de origine constantinopolitano-levantină și anatoliană, tătarii din ambele grupe au renunțat încetul cu încetul la vestimentația denumită, în genere, „costumul orientala”.

Tătărăoacele nogai purtau, în satele apropiate de satele turcești, și costumele cu *ilic și șalvari*, ca urmare a

conviețuirii celor două grupe de populații în Dobrogea.

Între hainele lungi, *feregeaua* era purtată numai de femeile din grupul de tătari nogai și era colorată mov sau roșu, spre deosebire de turcoacele care o aveau numai neagră.

La gât fetele mai ales poartă o salbă de bani de aur (altân). La mâni poartă brățări, în degete câte un inel, iar în urechi cercei. Mai toate aceste giuvaeruri sunt făcute din argint”.³⁸

Bărbații își acopereau capul cu un turban sub forma unui șal lung de lână căruia i-a luat locul fesul roșu, dar purtat nu cu aceeași frecvență ca de turci.

Șalvarii tătărăești erau mai largi decât cei turcești, mai ales, de la genunchi în jos. Peste șalvari se lega brâu lat de lână, lung de mai bine de doi metri.

Hainele de deasupra erau: ilicul, *anter*, scurt, cu mâneci sau caftanul, la tătarii nogai, lung, cu garnituri de catifea la guler și manșete.³⁹

Distingem în costumele tradiționale ale turcilor și tătarilor același *principiu al suprapunerilor*, nota particulară și a costumei bulgăresc dar și a celei aromâne. Este dovada unui stil ce caracterizează costumele unei mari arii culturale, cea balcanică.

Piese de port ale costumei tradiționale turcesc și tătărăesc sunt astăzi doar „amintiri” și constituie dovada unui patrimoniu cultural inestimabil, însemnele ale unei mari civilizații.

Costumul actual, de altfel costume pentru festivități/ evenimente/spectacole al comunităților turcești și tătărăești, trimite spre valențele celei tradiționale, prin cromatică și prin câteva elemente de podoabă.

Costumul rușilor-lipoveni amintește, prin structura sa morfologică, de vestimentația cu care această etnie a venit din Rusia centrală, evidențiind stadiul avansat de disoluție al industriei casnice țărănești caracteristic pentru Rusia secolului al XIX-lea. Această tendință s-a accentuat în Dobrogea, unde rușii lipoveni alcătuiau grupa de populație cea mai puternică încadrată în economia de schimb, încă din prima jumătate a secolului al XX-lea, grație principalei lor ocupații: pescuitul și comercializarea peștelui.⁴⁰

Reflectând universul spiritual al acestei etnii, costumele rușilor-lipoveni „prezintă puntea de legătură dintre mistic, laic și trecut. Hainele lungi, sobrietatea lor, brâu, acoperirea capului de către femei, fiind impuse de biserică – toate sunt reflexia misticului, iar predominanța culorilor vii redă exuberanța și bucuria vieții”.⁴¹

36 Elena Secoșan, Paul Petrescu, *Portul popular de sărbătoare din România*, București, Editura Meridiane, 1984, p. 121-122

37 Idem, p. 122.

38 Al. P. Arbore, *Însemnări despre tătarii din satul Pervelia (com. Tatlăgeac)*, în *Analele Dobrogei*, 1920, anul 1, nr. 1, p. 161

39 Elena Secoșan, Paul Petrescu, op. cit., p. 123

40 Ibidem, p. 124

41 Filip Ipatiov, *Rușii-lipoveni din România*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 181

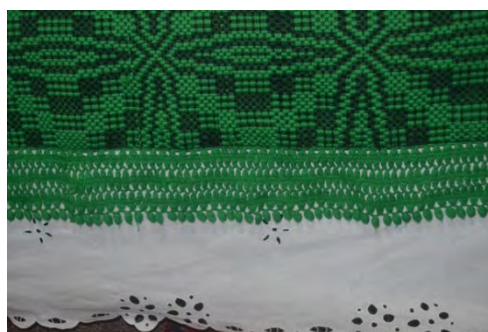
Țesături, Jijila (Gălățeanu Paraschiva)

Țesături, Jijila (Gălățeanu Paraschiva)

Țesături, Jijila (Gălățeanu Paraschiva)

Țesături, Jijila (Gălățeanu Paraschiva)

Dantelă (detaliu), C.A. Rosetti

Cuvertură, Letea

Cusături decorative, C.A. Rosetti

Cusătură decorativă, Letea

Detaliu motiv floral - ștergar din colecția MEAP

"Glastra cu flori" - ștergar din colecția MEAP

Detaliu motiv floral - ștergar din colecția MEAP

"Pristornicul" - păretar din colecția MEAP

"Aripile morii / steaua" - păretar din colecția MEAP

"Cozonacul" - păretar din colecția MEAP

Vestimentație lipovenească, Mahmudia

Vestimentație lipovenească, Mahmudia

MEȘTERI ȘI MEȘTEȘUGURI POTENȚIALE DIN ZONA DELTEI DUNĂRII

Nr. crt.	Nume, prenume (etnie, an naștere)	Comună, Localitate	Meșteșug	Produse realizate	Observații
1.	Ciocârlan Gheorghe	Măcin	Învelit cu tablă	Învelitori din tablă pentru case	
2.	Cuculea Marcel	Măcin	Învelit cu tablă	Învelitori din tablă pentru case	
3.	Tudoran Dănuț	Măcin	Tâmplărie	Obiecte de tâmplărie, mobilier	Adaptare pentru piese moderne
4.	Pletea Viorel (român, n. 1978)	Grindu	Fierărie	Potcoave, topoare, fierărie la căruță, diverse piese de uz gospodăresc	Meșter activ, care deservește nevoile locale și din împrejurimi (Văcăreni, I.C. Brătianu, Garvăn) Ocazional tâmplar
5.	Ion Cordon	Grindu	Tâmplărie	Florărie	
6.	Margină Vasile	Grindu	Tâmplărie	Scaune etc.	
7.	Chivu Cristache Ion (81 ani)	Grindu	Tâmplărie, învelirea caselor cu stuf și papură	Învelitori în solz de pește	
8.	Bunghetu Varvara (65 ani)	Grindu	Împletitul papurii	Rogojini	Posedă cunoștințe despre meșteșug, deși nu-l mai practică activ
9.	Greceanu Ion	Turcoaia	Pietrărit	Monumente funerare	
10.	Popa Marian (n. 1954)	Turcoaia	Tâmplărie	Florărie	
11.	Panait Nicolae	Turcoaia	Dulgherie	Astereală, căpriori etc.	
12.	Teodorescu Dinu (n. 1942)	Peceneaga	Tâmplărie	Scaune, mese, alte obiecte de mobilier la comandă	

Nr. crt.	Nume, prenume (etnie, an naștere)	Comună, Localitate	Meșteșug	Produse realizate	Observații
13.	Carp Gheorghe (ucrainean)	Mahmudia	Tâmplărie	Scaune, mese, alte obiecte de mobilier la comandă	
14.	Maftei Grigore (rus-lipovean)	Mahmudia	Tâmplărie	Scaune, mese, alte obiecte de mobilier la comandă	
15.	Mariana Pohilcă (ucraineană, n. 1975)	Mahmudia	Împletit papură	Coșuri de diverse dimensiuni și forme, pălării, învelitori sticlă etc.	
16.	Nicolae Jenica (60 ani)	Mahmudia	Împletit papură	Coșuri de diverse dimensiuni și forme, pălării, învelitori sticlă etc.	
17.	Hosu Daniela	Mahmudia	Împletit papură	Coșuri de diverse dimensiuni și forme, pălării, învelitori sticlă etc.	
18.	Haralașca Paulina	Mahmudia	Împletit papură	Coșuri de diverse dimensiuni și forme, pălării, învelitori sticlă etc.	
19.	Roman Vasile	Zebil, com. Sarichioi	Dogărie	Butoaie	-nu mai lucrează
20.	Tudorică Dumitru	Zebil, com. Sarichioi	Dogărie	Butoaie	-nu mai lucrează
21.	Başchir Marian (40 ani)	Zebil, com. Sarichioi	Dogărie	Butoaie	
22.	Pintilie Petrică (75 ani)	Zebil, com. Sarichioi	Fierar	Potcoave	
23.	Puțan Dochia	Zebil, com. Sarichioi	Țesut	Covoare, preșuri, ștergare	Cunoaște meșteșugul dar nu mai lucrează
24.	Păun Aurel	Luncavița	Împletit papură	Coșuri, pălării, rogojini	
25.	Ioniță Gabriela	Luncavița	Cusut, brodat, croșetat, împletit	li, obiecte decorative, ciorap, ilice, pulover	
26.	Ilie Dumitru zis Mitache	Luncavița	Tâmplărie	mese, scaune, uși, ferestre	
27.	Gheorghită Trandafir	Luncavița	Confecționat măști populare	Măști de Moșoaie	
28.	Ion Coca	Luncavița	Fierărie	Potcoave, diverse obiecte metalice la comandă	
29.	Chivu Marcel	Luncavița	Învelit cu stuf, papură	Învelitori bătute nemțește	
30.	Stanciu Petrica	Luncavița	Olărit	Cunoaște meșteșugul	Fata lui Costică, unul din ultimii olari din localitate

Nr. crt.	Nume, prenume (etnie, an naștere)	Comună, Localitate	Meșteșug	Produse realizate	Observații
31.	Ionescu Anica	Luncavița	Plăpumăreasă	Plăpumi, saltele	
32.	Lăcustă Petrica	Luncavița	Plăpumăreasă	Plăpumi, saltele	
33.	Arion Florica (română, n. 1953)	Luncavița	Împletituri din papură	Coșuri, pălării etc.	
34.	Șuerică Ioana (română, n. 1951)	Luncavița	Împletituri din papură	Coșuri, pălării etc.	
35.	Brăileanu Veta (română, n. 1953)	Luncavița	Împletituri din papură	Coșuri, pălării etc.	
36.	Dobre Maria (română, n. 1950)	Luncavița	Împletituri din papură	Coșuri, pălării etc.	
37.	Greco Maria (română, n. 1944)	Luncavița	Împletituri din papură	Coșuri, pălării etc.	
38.	Coleaglu Haralambie	Plopu, com. Murighiol	Învelit cu stuf, tâmplărie	Învelitori bătute nemțește	
39.	Tănase Dobrin	Vișina, com. Jurilovca	Învelit cu stuf	Învelitori bătute nemțește	
40.	Ivan Constantin (rus-lipovean, n. 1959)	Jurilovca	Împletitor plase pescărești	Plase pescărești	
41.	Fomici Lavrentie (rus-lipovean, n. 1966)	Jurilovca	Împletitor plase pescărești	Plase pescărești	
42.	Procop Fadei (rus-lipovean, n. 1940)	Jurilovca	Împletitor plase pescărești	Plase pescărești	
43.	Constantin Paraschiva (bulgară, n. 1947)	Vișina, com. Jurilovca	Țesut	Țesături decorative, port popular	Are acasă amenajate 2 camere muzeu sătesc
44.	Gheorghe Radu (român)	Greci	Fierar	Potcoave, vâtraie, fărașe, repară căruțe, hamuri ș.a	
45.	Cortel Iulian (român, n. 1971)	Greci	Pietrar	Monumente funerare, "moțuri" pentru stâlpii porților, fântână arteziană, obiecte decor grădină	
46.	Cortel Constantin (român, n. 1977)	Greci	Pietrar	Idem	
47.	Moise Constantin (român, n. 1973)	Greci	Pietrar	Idem	
48.	Costică Leopea (român)	Greci	Pietrar	Idem	
49.	Grigoraș Valerica	Tulcea	Port popular	li, podoabe, obiecte decorative tricotate	

Nr. crt.	Nume, prenume (etnie, an naștere)	Comună, Localitate	Meșteșug	Produse realizate	Observații
50.	Leonov Valeriu (rus-lipovean)	Tulcea	Confecționat instrumente muzicale din lemn (cireș, prun, cais, tei) și cătrună	Caval, fluier, cimpoi din cătrună	
51.	Ifrim Alexandru	Somova	Confecționat instrumente muzicale din lemn și cătrună	Caval, fluier, cimpoi din cătrună	
52.	Geambai Nedin (tătar)	Tulcea	Pictură pe lemn și cătrună	Obiecte decorative: tăvi, cuiere, vase, boluri	
53.	Ivan Ivanov (rus-lipovean)	Tulcea	Marangoz	Bârci, Lotci	
54.	Crimski Costică (ucrainean, 60 ani)	Letea, com. C.A. Rosetti	Învelit cu stuf	Învelitori bătute nemțește	
55.	Crimski Petre (ucrainean, 30 ani)	Letea, com. C.A. Rosetti	Învelit cu stuf	Învelitori bătute nemțește	
56.	Canareica Dumitru (ucrainean 70 ani)	Letea, com. C.A. Rosetti	Dogărie	Butoaie	
57.	Roșca Iancu (român, 65 ani)	C.A. Rosetti	Împletituri din nuiiele	Panere din nuiiele	
58.	Toader Anișoara (român, 60 ani)	C.A. Rosetti	Plăpumăreasă	Plăpumi	Lucrează activ
59.	Rahău Valentina	C.A. Rosetti	Plăpumăreasă	Plăpumi, saltele, salteluțe	Cunoaște tehnicile și poate executa aceste tipuri de produse
60.	Serghei Saraev (rus-lipovean)	Sfiștofca, com. C.A. Rosetti	Împletitor plase pescărești	setci, vintire, taliene	
61.	Cacencu Doru (ucrainean)	Caraorman, com. Crișan	Învelit cu stuf	Învelitori bătute nemțește	
62.	Ivanov Gheorghe (ucrainean)	Caraorman, com. Crișan	Împletit plase de pescuit	Vintire, setci etc.	
63.	Giuvanovici Ion (60 ani)	Plauru, com. Ceatalchioi	Învelit cu stuf	Învelitori bătute nemțește	
64.	Andronic Eugenia	Chilia Veche	Împletituri din papură	Coșuri, pălării etc.	
65.	Bobeș Constantin (86 ani)	Chilia Veche	Fierărie	Potcoave, obiecte metalice la comandă	
66.	Băloi Ioan (76 ani)	Baia	Tâmplărie	Scaune, mese, alte obiecte de mobilier la comandă	
67.	Gălățeanu Paraschiva	Jijila	Țesut, cusut, împletit	Țesături decorative, port popular	

Nr. crt.	Nume, prenume (etnie, an naștere)	Comună, Localitate	Meșteșug	Produse realizate	Observații
68.	Serghei Mitre	Carcaliu	Meșter iconar	Icoane pictate pe lemn	
69.	Gurei Ștefan, (rus-lipovean, n. 1950)	Slava Cercheză	Meșter iconar	Icoane pictate pe lemn	Folosește Erminii din sec. al XIX-lea. Moștenite de la tatăl său Nikita Gurei (1918-1989)
70.	Gurei Timofei, (rus-lipovean, n. 1976)	Slava Cercheză	Meșter iconar	Icoane pictate pe lemn	Fiul lui Ștefan Gurei și continuatorul meșteșugului
71.	Roșoagă Paulina, (n. 1944)	Malcoci, com. Nufăru	Țesut	Țesături decorative, port popular	
72.	Răutu Elena (60 ani)	Malcoci, com. Nufăru	Plăpumăreasă	Plăpumi, saltele	
73.	Toader Sofia, (n. 1939)	Nufăru	Țesut	Țesături decorative, port popular	
74.	Mocanu Ștefana, (n. 1951)	Nufăru	Țesut	Țesături decorative, port popular	
75.	Tucă Tănase	Ostrov	Tâmplărie	Scaune, ferestre, ș.a.	
76.	Caramangiu Ioana	Iazurile, com. Valea Nucarilor	Plăpumăreasă	Plăpumi, saltele	
77.	Radu Ion	Iazurile, com. Valea Nucarilor	Fierărie	Pune potcoave, la comanda ș.a.	
78.	Jalbă Simion	Valea Nucarilor	Fierărie	Pune potcoave, la comanda ș.a.	
79.	Gheorghe Mitrenca	Valea Nucarilor	Împletituri din stuf	rogojini din stuf	
80.	Gherghe Olimpia (român)	Văcăreni	Împletituri din papură	Coșulețe, pălării	Cunoscătoare, în prezent nu practică
81.	Burada Lica (română, n. 1949)	Văcăreni	Împletituri din papură	Coșulețe, pălării	Cunoaște și tehnici de țesut, gastronomie locală. Lucrează ocazional
82.	Oracă Nicolae (român)	Văcăreni	Tâmplărie	Scaune, mese, uși, ferestre etc.	
83.	Ștefan Florea (30 ani)	Isaccea	Confecționat măști populare	Măști de Moșoi cu "scăriță"	
84.	Țugui Georgeta	Isaccea	Împletituri din paie	pălării din paie	
85.	Dogaru Oprea	Isaccea	Împletituri din nuiete	coșuri din nuiete	
86.	Dan Mihălcioiu	Murighiol	Artist cu sursă de inspirație din arta populară și meșteșugurile tradiționale	Obiecte decorative	Îmbină materiale și tehnici diverse - lemn, cătrună, lut, pănușe, cap de știucă, corne, piele, funie, metal, baițuri naturale etc.

www.eeagrants.org
www.fonduri-diversitate.ro
www.ecopolis.org.ro

Publicație realizată în cadrul proiectului "DeltaCraft", finanțat printr-un Grant oferit de Norvegia, Islanda, Liechtenstein și Guvernul României, în cadrul programului Promovarea Diversității în Cultură și Artă în Cadrul Patrimoniului Cultural European

ISBN 978-973- 0-19168-4

București 2015